

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Andreæ Vallensis Vvlgo Del Vavlx Andanensis, I. V. D. Et
In Alma Academia Lovaniensi SS. Canonum Professoris
Ordinarii, Paratitla Ivris Canonici Sive Decretalivm D.
Gregorii Papæ IX. Svmmaria Ac ...**

Delvaux, André

Coloniæ Agrippinæ, 1686

Tit. 26. De testamentis & ultimis voluntatibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62177)

expresso, dandi superflua pauperibus. Idem etiam dicendum de iis, quæ beneficiatus sibi subtrahit ex debita sustentatione, parcitus vivendo.

4. Bona Ecclesiæ dicuntur, quæ Ecclesiæ ejusdem Ministris consecrata vel destinata sunt, sive immobilia, sive mobilia, ut agri, domus, sive calices, & alia, quæ quocunque titulo, sive donationis, sive emptionis, sive legati &c. ad Ecclesiam pervenerint. Inter quæ censendi sunt fructus pendentes, cum sint pars fundorum. Et hæc sunt in dominio Ecclesiæ: nec in iis quicquam juris, præter administrationem, sibi vindicare Clericus potest, cap. 2. sup. De donat. can. Episcopi, cau. Manifesta, can. fin. xii. quest. 1.

5. Bona intuitu Ecclesiæ acquisita sunt fructus & proventus beneficiorum, collecti & percepti, aliaque generaliter, quæ quavis Ecclesiæ vel beneficii occasione Clericis acquiruntur.

Et de his, quid juris in iis habeant Clerici, variant admodum Interpretes. Duæ sunt celeberrime sententiæ. Prima asserit, Clericos fructuum ejusmodi tantum esse usufructuos, id est posse eos sumere inde, quantum necessarium est ad commodum sui sustentationem; reliquum vero ex lege, non solum charitatis, sed & Justitiæ, erogandum in pios usus, & usus pauperum; juxta illud D. Hieronymi, Tibi d. Sacerdos vivere de altari, non luxuriari permittitur, refectate Gratiano Dist. 44 in princ. Idemque apertius Dist. 22 in princ. Aliena capere con vincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur. Ad hæc ut Clericus non plus suum ex fructibus beneficii sui facere possit, quam quod sufficiat ad victum vestitum, ceterosque usus vitæ necessarios, can. Episcopus 23 xii. quest. 1. Panormitanus ad c. Cui usque inf. De testam. Altera & probabilior sententiæ est, Clericos fructuum, & proventuum omnium, quos ex beneficiis suis percipiunt, sive sint distributiones, sive fructus alii, esse absolute dominus; non solum quoad partem, congruæ sustentationi necessariam, verum etiam quoad redundantem: ita ut, si profane expenderint, non teneantur ad restitutionem, licet graviter peccent, sic expendendo, D. Thomas 2. 2. quest. 185. art. 7. Hanc sententiam tenet Sarmiento De rebus Ecclesiast. p. 2. cap. 1. & 2. & plures alii.

6. Quoad distributiones idem probatur ex f.

unico De Clericis non resident. in 6. Concil. Trident. Sessio. 22. cap. 3. De reformat. Similiter quoad alios fructus probatur ex eodem Concil. Sessio. 23. c. De reformat. & aliis tum ejusdem Concil. locis, tum Juris Pontificii textibus, in quibus indicatur, Clericos facere tales fructus suos, vel certis casibus non facere suos. Ideoque non rectè æquiparantur usufructui vel usufructuariis, aut non nisi certo respectu & secundum quid, ut loquuntur nam plus juris in iis habent, quam usufructui, quia Clerici fructus omnes perceptione suos faciunt, d. cap. unico De Cler. non resident. in 6. etiam ultra necessitatem suam, erogandos in usus pauperum & alios pios usus. Et licet sint domini fructuum, tamen minus juris habeant, quam usufructuarii, qui in vita & morte fructus suos cuicumque voluerint, relinquere possunt, absque ullo paupertatis aut pietatis intuitu: hæc enim potestatem non habent Clerici, ut constat ex Concil. Trident. Sess. 25. c. 1. De reform. Vide Sarmiento d. loco.

TITULUS XXVI.

De Testamentis & ultimis voluntatibus.

§. I.

Quid sit Testamentum, & quotuplex ejusque solemnitas.

1. Testamentum unde dictum, & definitio.
2. Testamentum aliud scriptum aliud Nuncupativum.
3. Virumque vel Paganicum vel militare.
4. Testamenta hodierna esse nuncupativa.
5. Forma testandi jure Pontificio præscripta.
6. Per hoc non videri derogatum jure civili.
7. Cur proprius Parochus requiratur.
8. Favor testamenti etiam non solemniter ad piam causam.
9. An testamentum ejusmodi sit validum in foro conscientia.
10. Favor testamenti inter liberos.

Absoluto tractatu de peculio Clericorum, id est de bonis, quæ Clericis ex propria industria

industria vel amicorum liberalitate aut successione obveniunt, de que modis, quibus inter vivos de iis bonis disponere licet, sequitur ut videamus, qua ratione de iisdem testamento vel alia ultima voluntate disponere valeant.

1. Testamentum (ex eo appellatum, quod sit testatio mentis, quia declarat, quæ sit mens & ultima voluntas hominis, *Instit. hoc tit. in princ.*) est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo; quod quis post mortem suam fieri velit, l. 2. *D. Qui testam. fac. poss.* Iusta sententia, id est, solemnibus & legitima, vel secundum legem præscriptam de testamento ordinata. Atque per hanc partem excluduntur ceteræ ultimæ voluntates, ut legata, codicilli, fideicommissa, donatio causa mortis, (quæ & ipsa inter ultimæ voluntates refertur, quia morte confirmatur, l. *Non videtur D. De mortis causa donatione* ad instat legatis, *ult. in fine Cod. hoc tit.* licet aliàs sit contractus) quia non sunt sententiæ iustæ, id est, solennes, nec regulis de testamentorum ordinatione conformes.

2. Rejctis autem testamentorum generibus quæ apud veteres in usu fuerant, ut quod calatis comitiis dicebatur, quod in prociatu, quod per æs & libram fiebat, tanquam antiquitatis, & quæ in desuetudinem abierunt, dividi solet testamentum in Scriptum, & Nuncupativum. Scripti testamenti solemnitas de jure Civili consistit in eo, quod fiat uno tempore & conplexu: ita ut nullus actus extraneus & alienus à testamento intermiscetur, l. *Heredes 1. in fine D. Qui testam. fac. poss. l. Antiquitas Cod. hoc tit.* quod item fiat coram septem testibus, ad hoc vocatis & rogatis, *l. Heredes §. in testamento*; qui nomina sua subscribant, & signent testamentum annulo, vel proprio vel alieno, aut alio signaculo, *§. Sed eum paulatim Instit. hoc tit.* Ac denique in hæredis institutione directa, hoc est ut nominetur aliquis, qui in universum Jus defuncti sit successurus, l. *Heredes 59. D. de R. l.*

3. Nuncupativum dicitur, quo testator, non interveniente scriptura; coram septem testibus, ad hoc convocatis, nuncupat & exprimit palam nomen hæredis & legatorum dationem, l. *Hæc consultißima 21. §. per nuncupationem, & l. Iubemus 29. §. Quod si, & §. Oportet Cod. h. t. & l. Heredes §. paulatim, D. eod. tit.* Atque ita di-

stinguitur à testamento scripto, quod ad substantiam hujus non requiritur scriptura, nec testium subscriptio aut subsignatio, sitque ex merito jure Civili. Et propterea Prætor olim ex eo non decebat bonorum possessionem, l. *Sic ita scriptum D. De bonorum posses. secundum tabb.*

Utrumque testamentum, scriptum, inquam & nuncupativum vel Paganicum est, vel Militare. Paganicum est ejus, qui non est miles: & hoc regulariter requirit septem testes, eosque rogatos, *dist. 11. Hæc consultißima & jubemus, ibidemque D. D.* Militare est militis: & hoc si a milite fiat in expeditione bellica nullam requirit solemnitatem ordinationis, Jure Civili requisitam, sed ad ejus validitatem sufficit, quod constat quoque modo de militis voluntate, si ve scripta, si ve non scripta, l. *Ex testamento 5. l. Milites 15. Cod. De testam. milit. Instit. eod. tit. in princ.* quia arma magis, quam leges scire præsumuntur milites, nec sinunt occupationes bellicæ Jurisperitos adhibere, aut quid leges jubent inquirere, Quod quia facere possunt mulieres & rustici, etiam si imperiti sint Juris, non gaudet simili privilegio. Ut neque militi competat, si testetur post missionem, aut extra castra licet militet adhuc, verum tunc solemniter testari eum oportet, l. *penult. Cod. de testam. milit. §. 4. Instit. eod. tit.*

4. Hodie verò passim receptum est moribus, ut testamentum fiat coram Notario, & duobus pluribusve testibus. Quod testamenti genus esse nuncupativum vitiosum est, quia testator voluntatem suam nuncupat & declarat coram testibus; Notarius verò voluntatem nuncupatam excipit scripto: non ad substantiam testamenti, sed ad rei gestæ probationem, nempe testamentum nuncupativum factum fuisse.

5. Similiter Jure Pontificio valet testamentum, factum coram Parocho & duobus tribusve testibus, potissimum si fiat ad piam causam, veluti si pauperes instituantur hæredes, vel Ecclesia aut Monasterium aliquod, *dist. Relatum 11. hoc tit.* Quo casu ad validitatem testamenti, etiam in foro externo, non requiritur ullas solemnitates, Jure civili introductas, sed sufficere ea, quæ juris sunt gentium, ut scilicet duo ad sint testes, nec aliam qualiteram in testibus exigat, quam quæ ex ipso jure gentium insit, docet Co-

var. de testamentis c. 11. n. 9. Jul. Clarus §. Testamē-
tum qu. 6. n. 1. & facit text. in c. Relatum 1. h. 111.
Quinimodò ne quidem requiri duos testes, ad hoc
ut testamentum sit validum, dummodò sit po-
testas in disponente, capacitas in eo, in cu-
jus favorem disponitur, & libertas in dispo-
sitione, docet Lessius 2. De iust. & iure c. 19. dub.
2. n. 7. Ita ut testes ad probationem dumtaxat
sint necessarii; Idque obtinet etiam, ubi tes-
tamentum non sit principaliter ad piam caus-
sam, veluti ubi laicus instituit heredes, ut in c.
Cum esses 10. h. t. quia, inquit, Pont. scriptum
est, quòd in ore duorum vel trium testium stet
omne verbum.

6. Quamquam hoc casu quo, inquam, non
sit ad piam causam testamentum, posita
contraria consuetudine & usu, verius videatur,
verumque jus in suo foro servandum esse: Ci-
vile quidem in foro civili, & terris Imperii;
Pontificium verò in foro Ecclesiastico, & diti-
onibus Rom. Ecclesie, etiam quoad tempo-
ralem jurisdictionem, subjectis, Jul. Clarus, d.
§. Testamentum qu. 57. Nam decisio & responsio
in d. c. Cum esses directa est ad Episcopum Ho-
stiensem qui in temporalibus subjectus est Ro-
mano Pontifici.

Nec obstat illud Deuter. 17. & 19. Ieaz. 8
& 1. ad Corinth. 13. quod in ore duorum vel
trium testium stet omne verbum, cuius memi-
nit Pontif. in d. c. Cum esses & d. c. Relatum: nam
hoc ita accipi debet, quòd non possit aliquis
condemnari, nisi testes ad minimum duo vel
tres contra eum testimonium dicant, non au-
tem, quasi nullus actus celebrari queat, adhibi-
tis pluribus, quam tribus vel duobus testibus, &
quasi hoc sit contra legem divinam. Etenim
Pontifex ipse, in d. c. Cum esses, præter duos tes-
tes vult adhiberi presbyterum parochialem,
Præterea non damnat consuetudinem Hostien-
sis Episcopatus, requirentem ad testamentum
septem testes, quasi divino juri contrariam, sed
quia ea contra generale Ecclesie jus receptum
non legitime inducta esset.

7. Loquitur verò Pont. in d. c. Cum esses de
proprio Parocho, quia non est tanta præsum-
ptio falsitatis in eo, atque in extraneo. Quod
si tamen loco presbyteri interveniant duo alii
testes, valebit testamentum, quia duo idonei
testes suppleant vicem Parochi, majorisque sunt

auctoritatis, quam solus Parochus, arg. c. Licet
ex quadam 47 sup. de testibus, Abbas, in d. c. Cum
esses n. 7. Attamen alterius Confessarii, etiam a
Parocho specialiter deputati, non sufficeret
præsentia, secundum Choppin De sacra Polit. lib.
2. tit. 1. n. 14. Et edictum Principum nostrorum
anno 1611. art. 12. requirit Notarium, Pastorem
aut ejus vicarium, certamque formam præscri-
bit testamentis ordinandis, de qua vide Zypæ-
um de iure Pont. novo hoc tit. num. 13. & 20.

8. Similiter licet ultima voluntas pendere
ex alieno arbitrio non debeat, improbetque jus
civile dispositionem testamentariam in alteri-
us arbitrium relatum, l. illa institutio D. de ha-
red. instituendis; de æquitate tamen Canonica,
favore piæ causæ, is; qui extremam suam vo-
luntatem in alterius dispositionem committit,
non videtur decedere intestatus, c. Cum tibi 13.
hoc tit. Bart. in l. 1. Cod. de sacrosanct. Eccl. Marc.
Ant. Genuen. in praxi cap. 2. n. 13. per l. Theopom-
pus D. de dote prælegata, l. Quem heredi D. de
rebus dubiis. Quamquam alii malint, d. c. Cum
tibi intelligi de ipsa executione ultimæ vo-
luntatis, non de dispositione. An autem tes-
tamentum ad interrogationem alterius fa-
ctum, etiam ab infirmo, in extremis constituto,
valeat, disputat Alexand. Consil. 33. incip. Pom-
deratis.

9. Illud quoque hic controversitur, an tes-
tamentum factum ad causam non piam sit
validum in foro conscientie, si defint solemnita-
tes, Jure positivo requisita? Negat Covar-
ruvias c. 10. n. 12. affirmat Lessius 2. De iure &
iustis. c. 19. per l. Et si inutiliter Cod. de fideicom. &
& ult. instis. de fideicom. heredit. Ea ratione, quod
ex tali testamento, juxta communem senten-
tiam, oriatur obligatio naturalis, & solemnitas
Juris tantum requiratur in testamentis, ut
fidem faciat in foro externo, & falsitas omnis
deceptioque evitetur: l. Quæstionem 32. Cod. de
fideicommissis.

Nec obstat, inquit, l. Hæc consultißima Cod.
de testam. nec §. Ex eo instis. Quib. modis testam.
infirmantur. ubi tale testamentum dicitur esse
nullum: quia illi textus loquuntur de nullitate
in foro externo, in quo iustis de causis ex
tali testamento, perinde ac si nullum esset
non datur actio. Et si autem lex civilis tali tes-
tamento non assistat, non tamen ei resistit;
§ 8 ideoque

ideoque oritur saltem obligatio naturalis, sicut ex nudo pacto. Sic fideicommissum, si ex testamento nullo agnoscat, solvi debere, non ut ex testamento, sed quasi alia relinquente voluntate, e, iudicatum refert Charondas lib. 3. Respons. 47.

10. Denique ut in testamento ad pias causas non requiruntur solemnitates Juris civilis, ita nec in testamento inter liberos utriusque sexus, d. l. Hac consultiissima §. ex imperfecto: sed tantum attenditur dispositio Juris gentium. Ideoque sicut in testamento ad pias causas duo sufficiunt testes, etiam non rogati, ita & in testamento inter liberos.

§. II.

De Institutione hæredis.

1. Institutio hæredis est caput testamenti.
2. Codicillis institui hæres directè non potest.
3. Liberi, in potestate existentes, necessario instituendi vel exhæredandi.
4. Instituendi liberi in legitima portione, absque onere.

Testamenti basis & fundamentum est hæredis institutio, sine qua inutile est testamentum, instituitur. De fideicom. hæredit. §. 2. Quod & in hac causa, sicut & in numero testium, distinguitur à Codicillis, in quibus sufficiunt quinque testes, nec continent hæredis institutionem, saltem directam. Quod addo, quia per fideicommissum hæreditas codicillis jure relinquatur, instituitur de codicillis in fine, l. 2. Si diem C. eod. §. sicut & legata, fideicommissa, & alia similia, instituitur de sing. rebus per fideicom. relicta. Unde si quis hæredem in codicillis instituat ea institutio flectitur in fideicommissum ceterum hæres successurus ab intestato, rogatus restituere hæreditatem instituto in codicillis.

3. Tamen si verò quis, quem velit, hæredem instituere possit, cum nihil sit, quod magis hominibus debeat, quam ut supremæ voluntatis liber sit stylus, l. 1. Cod. de sacros. Eccles. si tamen testator liberos habeat in potestate, qui etiam vivo patre rerum paternarum quodammodo dominj existimantur, §. Sui 2. Instituitur de hæred. qualis. eos aut nominatim instituat necesse est, aut exhæredet nominatim & ex certa causa exhæredationis, per scriptum

hæredem probanda, Novel. 115. cap. 3. Alioquin ex causa præteritionis testamentum est ipso jure nullum; quoad institutionem scilicet, nam legata & fideicommissa firma manent, d. Novel. 115. e. 3. in fine, & Auth. Ex causa Cod. de liberis præteritis. nimirum ut in eo puniatur testator, in quo peccavit. Si verò liberos præterierit emancipatos, testamentum quidem subsistet ipso jure, sed Prætor vel Juxta dabit præteritis honorum possessionem contra tabulas testamenti, §. Emancipatos. 3. Instit. de exhæredat. liberorum.

Non ignoro, existimasse quosdam, jure Pontificio non requiri necessariò, ut parens filium, quem in potestate habet, hæredem instituat vel nominatim exhæredet, sed valere eò jure testamentum, in quo filius suppositus potestati patris, fuerit præteritus, dummodo legitimam suam habeat portionem, relictam titulo vel legati, vel donationis, vel alio quolibet; eò quòd in cap. Raynutius hoc tit. non dicatur, filias fuisse institutas, sed tantum illis relictas legitimas suas portiones. Sed verius est etiam jure Pontificio filios esse hæredes instituendos, & legitimam titulo institutionis relinquendam, cum id nusquam illo jure decisum reperitur, & propterea dispositio Juris civilis fieri debeat, art. cap. 1. inf. De novis op. nuntiatis.

4. Institui proinde debent liberi etiam hoc jure, ut minimum in legitima sua portione: quæ olim fuit quarta pars instituitur. De inoffic. testamenti §. sed hæc ita: hodie verò, si liberi sint quatuor aut pauciores, est triens, id est tertia pars, sint plures, quàm quatuor, est semis, id est dimidia pars ejus, quod habituri esset ab intestato. Novel. 1. Quod si minus quam legitima vel quantacumque pars eis fuerit relicta, tunc agere poterunt, non quidem querela inofficiosi testamenti, ut olim, l. Papinianus 8 §. quoniam D. de inoffic. testament. sed ex Constitutione Justiniani conditione ex lege, ad supplementum, l. Omnimodo 30. l. Scimus 30. Cod. d. t. quæ non finitur quinquennio, ut querela inofficiosi, sed durat triginta annis, uti omnes actiones personales, d. l. Scimus.

Hæc verò legitima portio nullo onere, veluti usufructu, fideicommissu, conditione, modo, aliave re gravari potest. Quod si secus fiat, onus pro non adjecto habetur, l. Quoniam in

*in prioribus 32. Cod. eod. cap. Raynaldus 17. in vct-
bis ipsam in legitima non potuit aggravare hoc tit.
Diciturque ibidem legitima jure natura debita:
& natura debitum in c. Raynaldus 18. h. t.*

§. III.

De duplici detractioe legitimæ & Trebellianicæ.

1. Detractio hac Jure Canonico fieri potest.
2. Probatur etiam Jure Civili illi locum esse.
4. Gravatus legatis detrahit quartam ex Legge Falcidia.
5. Episcopus ex legatis Ecclesia detrahit portionem Canonice.

1. **Q**ua ratione si filius, à patre institutus hæres justus sit hæreditatem alteri restituere, non solum legitimam suam portionem ab hoc onere fideicommissi servabit liberam, sed præterea Jure Pontificio quartam detrahet Trebellianicam, id est quartam partem totius hæreditatis, quam justus fuerit restituere; & utramque portionem, cui voluerit, relinquere poterit, vel ab intestato ad legitimos suos hæredes transmittere, quia reliquum dumtaxat fideicommissio continetur, *c. Raynaldus, & c. Raynaldus h. t.* Habetque locum duplex hæc detractio etiam in testamentis liberorum, respectu parentum, ut scilicet casibus, quibus permissum est liberis condere testamentum, *arg. d. c. Raynaldus & c. Raynaldus, junctâ l. Nam et si parentibus 15. in princ. D. De inoff. testamento.*

2. Verum, an utraque hæc deductio seu detractio etiam Jure Civili obtineat, admodum controvertitur. Non obtinere, probari videtur ex *l. Inratione 11 §. quod vulgo D. Ad L. Falcidiam*, ubi unica quarta detrahitur, & *l. Iubemus Cod. Ad S. C. Trebell.* ubi jubentur liberi, qui rogati sunt restituere hæreditatem, doctantem, id est novem uncias totius hæreditatis restituere. Igitur servare sibi poterunt dumtaxat unicam quartam, id est tres uncias reliquas.

3. Attamen verius videtur, filium fideicommissio gravatum etiam Jure Civili posse detrahere utramque quartam, sive sub conditione vel in diem rogatus sit restituere, ut vult communis Interpp. sententia, sive purè, id

est, sive diversis temporibus quarta legitima & Trebellianica deducatur: legitima quidem, simul atque si filius paternæ hæreditati immiscuerit: Trebellianica verò tunc demum, cum existerit conditio restituendæ hæreditatis: sive uno & eodem tempore deducenda sit utraque quarta, ut si filius purè rogatus sit restituere alteri hæreditatem paternam. Etenim tamquam regulare traditur à *DD. ad l. Qui non militabat 78. D. De hered. instituend.* quòd, quando auxilia plura per leges promittuntur ex diversis causis, competant singula, nec unum per aliud excludatur, nisi per alias leges statuatur aliud. Ideoque, cum filios habeat legitimam ex una causa, nempe pro debito naturæ, ad excludendam querelam inofficiosi testamenti, & in super Trebellianicam ex alia causa, scilicet pro præmio aditionis, ad hæreditatem restituendam, poterit utramque deducere: sicut filius, cui aliquid prælegatum est, si ita gravetur legatis, ut legi Falcidie locus sit, prælegatum suum retinet, & nihilominus de ceteris legatis quartam Falcidie detrahet, prælegato in Falcidiam non computato, *d. l. Qui non militabat, junctâ l. Ex facto proponebatur 35. D. De hered. instit. l. In quartam 91. D. Ad L. Falcid.* quia hæc duo ex diversis causis competunt: prælegatum ex voluntate testatoris: Falcidia beneficium legis.

Et hoc quoque videtur indicare Justinianus Imp. qui cum in *l. Si pater & in l. Quoniam in prioribus Cod. De inoff. testam.* voluisset onere fideicommissi universalis gravatum, liberari ab eo onere, quoad legitimam, si tamen, ut legitima querelam inofficiosi excludat: nihilominus postea in *l. Iubemus Cod. Ad S. C. Trebell.* eidem filio concedit quartam Trebellianicam, pro præmio aditionis. Ideoque sicut rogatus hæres, idemque creditor, alicui alteri hæreditatem restituere, non alia bona censetur rogatus restituere, quam quæ, deducto per hæredem debito proprio, supersunt (juris siquidem est notissimi, cujusque ea demum censeri bona, quæ deducto ære alieno supersunt) ita filius justus restituere hæreditatem, non alia restituet bona, quam quæ, deductâ legitimâ, tanquam sibi naturaliter debita, supersunt: cum ea fideicommissio gravati non possit: & deducet

Trebellianicam ex iis, quæ iustus fuerit restituere. Plura de hac quaestione vide apud Fachin. 5. *Controvers.* cap. 2.

4. Quemadmodum autem gravatus fideicommissio detrahit quartam Trebellianicam, ita gravatus legatis ultra dodrantem, id est novem uncias (omnis enim hæreditatis cuiuscumque quantitatis in duodecim uncias à Jure distribuitur, totaque hæreditas venit Assis nomine,) detrahit quartam Falcidiam, beneficio Legis Falcidiam. *1. tot. Tit. D. & Cod. & Institut. Ad Leg. Falcidiam.* Exceptis legatis piis, & nonnullis aliis, quæ deductionem illam non admittunt: de quibus latè DD. *ad l. In testamento cum Auth. seq. Cod. Ad L. Falcid.*

5. Denique observandum hic est, Episcopum de legatis Ecclesiæ, in sua diocesi sitæ detrahere portionem Canoniceam (quæ respectu consuetudinis cuiusque loci varia est, *Glof. in c. Requisisti 15. in V. quartam hoc tit.*) prout præscribitur in *c. Officii 14. hoc tit. d. c. Requisisti*: nisi citra faudem legata fuerint Ecclesiæ pro ornamentis, fabrica, cereis, luminaribus, vel aliis similibus piis causis, ut pro alendis pauperibus, maritandis, aut in monasterio collocandis puellis pauperibus, *c. ubi. hoc tit. ubi fusiis DD. sicut & in d. c. Officii* Vide & *Piassec. 2. p. Praxis Episcopalis cap. 5. art. 4. num. 40. & segg. &* quæ infra dicentur *ad Tit. De sepulchris. §. 6.*

§. IV.

De Substitutionibus.

1. Substitutio alia Directa, alia Indirecta, seu Obligua.
2. 3. Directa alia est Vulgaris, alia Pupillaris, eaque Tacita vel Expressa
4. 5. 6. Alia item Exemplaris, Reciproca, Compendiosa.

Potest verò testator plures gradus hæredum & institutionum facere, sed quælibet post primam vocatur Substitutio; quæ nihil aliud est, quam hæredis secundo gradu vel deinceps, in locum prioris, institutio.

1. Estque Directa vel Indirecta seu Obligua. Directa est quæ sit verbis directis seu quæ hæreditas substituto deferretur directè & immediate à testatore, absque alicujus ministerio

qui illam alteri restituat, ut si testator dicat *Titius hæres esto, si Titius hæres non erit, Cæsus hæres esto.*

1. Indirecta est, quæ verbis sit indirectis, obliquis vel precariis, seu quæ hæreditas substituto deferretur, per alterum, qui illi eam restituat, unde & Obligua & Fideicommissaria appellatur, ut si testator institutum a se hæredem roget, vel fidei ejus committat, ut hæreditatem alteri restituat.

2. Directa vulgo dividitur in Vulgarem, Pupillarem, Exemplarem, Reciprocam & Compendiosam. Quibus addi potest Militaris. Vulgaris est, quæ concipitur in casum, quo institutus hæres non erit, sive quia noluerit, sive quia non potuerit: atque in unum casum concepta etiam alium comprehendit. Dicitur Vulgaris, quia à quolibet testatore fieri potest cuilibet; & per eam substitutus sit testator hæres.

3. Pupillaris est, quæ sit impuberi, in potestate testatoris existenti, nec per mortem ipsius in potestatem alterius recasuro, instituto in casum, quo hæres erit, & ante pubertatem decesserit: & per hanc substitutus non testatori, sed impuberi sit hæres. Utraque hæc substitutio est vel Expressa vel Tacita. Expressa est, quando testator exprimit conditionem, quæ omni substitutioni vulgari vel pupillari inest: videlicet, *Si institutus hæres non erit, aut Si filius meus infra pubertatem moriatur.* Tacita est, quando conditionem illam non exprimit, sed subintelligitur ex præsumptione legis, præsumenris aliam esse voluntatem testatoris. Vulgaris utraque exprimit adita hæreditate; pupillaris verò non per additionem hæreditatis, sed demùm cum pubes sit, cui pupillariter facta est substitutio. Continent autem se mutuò vulgaris & pupillaris, quando casus utriusque in eandem personam concurrere potest: ut in impubere, si ei vulgariter substituat, continetur tacita pupillaris.

4. Exemplaris est, quæ sit liberis furiosis aut mente captis; in casum, quo adhuc furiosi aut mente capti decesserint. Dicitur exemplaris, quia ad exemplum pupillaris, intuitu humanitatis, introducta est, *l. Humanitatis Cod. De impub. & aliu. substi.* Vnde quasi pupillarem quidem vocant. Et hoc modo etiam mater & avus maternus substituere potest.

licet

licet non pupillariter, quia exemplaris substitutio non dependet à patria potestate, ut pupillariter.

5. Reciproca, quæ & Breuiloqua dicitur, est, quando plures hæredes instituti sibi invicem substituantur, ut si testator dicat: *Cajum & Sempronium hæredes meos instituo, & eosdem in vicem substituo*. Dicta proinde Reciproca, quasi reflexa in se, & Breuiloqua quod brevibus verbis fiat.

6. Compendiosa est quæ plures quoad diversa tempora continet substitutiones, ut si dicat testator: *Instituo filium meum heredem, & quando cumque deceaserit, substituo ei Cajum*. Unde distinguitur à Reciproca, quod illa contineat plures substitutiones quoad personas, pluresque similes substitutionum species continere possit; Compendiosa verò plures quoad tempora, respectu unius personæ & necessariò dissimiles, prout latius de his, & aliis discriminiibus, videre licet *Cels. & DD. add. cap. Raynuttus hoc tit.*

§. V.

Qui testamentum facere possint.

1. Prohibentur subjecti potestati alterius, filisfam, seruis, Religiosis.
2. Quidam ob defectum animi vel corporis.
3. Quidam ob crimen.
4. Clericus de bonis patrimonialibus testari potest.
5. Item de iis bonis, quæ industria sua acquisiverit.
6. Quæque vivendo parcius congrua sustentationi subtraxit.
7. De bonis intuitu Ecclesiæ quasi testari nequit.
8. Quatenus & quibus donare ex iis bonis possit.
9. Modis de consuetudine Clericis passim permessa facultas testandi.

Videamus nunc, qui testamentum facere, & testes in testamento esse possint. Testari possunt omnes, qui non prohibentur, l. 4. *Qui testam. fac. possunt*. Prohibentur autem quidam, vel quia potestati alterius subjecti sunt ut filiusfamilias, extra castrensē & quasi castrensē peculium, etiam consentiente patre,

D. eod. quia vult Lex XII. Tab. ut qui testatur sit paterfamilias, & de re sua testetur. Et testamentorum iura per se firma esse oportet, non ex alieno pendere arbitrio, l. *illa instit. 32. D. De hered. instituen.* Ideoque non obstat, quod filiusfam. consentiente patre donare possit causâ mortis, quia, cum donatio talis magis sapiat naturam cuiusdam contractus, ac alterius pendere arbitrio potest.

Similiter Religiosi professi, *Auth. Ingressi Cod. De sacros. Eccles. can. Quia ingredientibus, c. seqq. xix. qu. 3.* nisi ex concessione summi Pont. Unde Covar. *de testam. ad c. 2. h. t. n. 17. & 18. & ibid.* Boet. Eponem. n. 22. Navar. in *Commentario 2o de Regularibus n. 58.*

2. Servi item, l. 16. 19. & 20. §. 7. *D. Qui testamentum fac. poss.* Quin etiam de statu suo dubitantes vel errantes, l. 14. 15. *D. eod.* Capti ab hostibus, §. *ult. Quib. non est permittum fac. testam.*

Vel prohibentur propter defectum aliquem, eumque vel animi, ut impuberes, mente capti, furiosi, prodigi, quibus est interdicta bonorum administratio; vel corporis, ut surdi & muti à nativitate; item cæci, nisi certa aliqua observatione, quam præscripsit Justin. Imp. in l. *Hæc consultiissima Cod. hoc tit.*

3. Vel denique prohibentur propter crimen, ut si quis commiserit crimen aliquod, cui à Jure annexa sit poena, qua ipso facto, sit intertabilis, l. *Is cui 18. & l. Cum lege 26. D. eod.*

4. Præcipua hic difficultas est de Clericis beneficiatis. Et dubium non est, quin de bonis patrimonialibus & quasi patrimonialibus testamentum facere possint, c. 1. c. 4. c. *Quia nos 9. c. Relatum 12. hoc tit.* quemadmodum & donare ea possunt inter vivos pro arbitratu suo, vel reservare con sanguineis, & vivere ex bonis Ecclesiæ, quantum vis divites sint, cum nemo teneatur propriis militare stipendiis, c. *Cum secundum 14. sup. de prabendis, Præsecius 2 p. c. 5. art. 4 n. 45.* ne quidem Episcopus; qui tamen mensa victuque frugali, & suppellectili modesta uti debet. Concil. Trident. Sess. 25. c. 1. *de reformat.* servata ratione qualitaris, personæ, nobilitatis, gradus, & consuetudine loci: quandoque enim quod uni sufficere honestè potest, non sufficeret alteri, *can. Clericum, junctâ Glos. in V. necessitatem xx. qu. 1. Navar. de re dit. Eccles. qu. 1 n. 92.*

5. Pari modo testari Clericus potest de iis bonis

nis, quæ proprio labore personalique opera sibi comparaverit, etiam per eos actus, ad quos ipsum beneficium obligabat: ut si Curatus extra proventus sui beneficii aliquid lucretur, celebrando Missas, concionando, audiendo Confessiones, intervendo Capellanæ, Vicariatus officio fungendo, administrando Sacramenta, quia taliter quæ sita æquiparantur patrimonialibus, de quibus liberè disponere Clericum posse, peninde ac laicum de suis, dictum est antè ad d. Tit. De peculio Cleric. per can. Episcopi xii q. 1. can. Fixum ibid. q. 5, c. Quia nos q. hoc tit.

6. Idem dicendum de iis, quæ parcius vivendo ex proventibus sui beneficii congruè sustentationi subtraherit. Navar. d. q. 1. n. 59. Et dixi supra ad d. Tit. De peculio Cleric. Quorum autem requiratur ad honestam sustentationem cujusque, cum non possit illud certâ regulâ determinari, relinquatur arbitrio conscientie timorata, Pialec. d. loco n. 52. post Navar. d. loco q. 2. n. 20. Regulariter in beneficio modici valoris, ut ducatorum xxx. ultra victum nihil præsumitur superesse, & idè bona, quæ superiunt, censentur acquisita proprio labore, ut proinde de illis testari liceat.

7. Sed quæritur de bonis, quæ Clerici in iutu Ecclesiæ, cui serviunt, acquirunt, veluti de fructibus beneficiorum suorum, qui congruè sustentationi superfluent. Et dicendum, quod licet eorum sint domini, e. unico De Clericis non resident. in 6. Conc. Trid. Sess. 22. cap. 3. Et Sess. 24. cap. 12. De reformat. tamen Jure Pontificio ne quidem ad piam causam testari possint, c. 1. Et 2. Cum in officiis 7. & Quia nos q. c. Relatum 12. h. t. can. Episcopi xii q. 1. Adèd ut ne Pontifex quidem de redditibus sui Pontificatus testari consueverit, Pialec. d. loco n. 40. post Navar. d. q. 1. n. 27. Et 73. Ratio est, quia Jus Pontificium voluit bona ejusmodi non alia lege cedere Clericis, quam ut inde sibi necessaria perciperent, & post mortem beneficiati redirent ad Ecclesiam, d. c. 1. in fine, Et d. c. Cum in officiis in fine. Idq; ut averteret Ecclesiasticos ab accumulandis opibus, incitaretq; ad eas res invita liberaliter in pios usus expendendas. Et idèd Clericis donationem talium bonorum inter vivos ad pios usus permittit, can. Quod autem xx. q. 7. non autem testamenti factionem vel quasi, ad est, donationem causâ mortis. Nisi facultate

tem de iis testandi à Summo Pont. obtinerent, qui eam concedere potest, & de facto sæpe concedit, Pialec. d. loco in fine, ex Navar. & Staphilto, quos citat. Neq; locum habet hic regula: Quod licitum est inter vivos, licere etiam in ultima voluntate, arg. texti Insti. De lege Can. testanda: quia dominium fructuum beneficii post Clerici mortem ipso jure redit ad Ecclesiam, cui servivit, d. c. Cum in officiis in fine.

8. Possunt tamen Clerici, in ægritudine constituti, ex fructibus beneficiorum suorum non testamentaria dispositione, sed per modum elemosinæ donare & erogare aliquid etiam amicis vel familiaribus suis, ratione obsequii aut beneficii, sibi vel Ecclesiæ præstiti; moderate tamen, c. Ad hæc 8. d. c. Relatum 12. h. t. & utriusque Boet. Ep. imò & intuitu sanguinis consanguineis, si egeant, ad decentem eorum sustentationem, can. Non satis. can. Est probanda Distinctio. 86. consideratâ qualitate, quam tales acquirunt per promotionem ejus, qui donat, ad aliud beneficium vel dignitatem. Crescit enim Clerici promotione etiam consanguineorum dignitas; & in tali gradu non sufficeret eis ad decentem sustentationem, quod antea sufficere poterat, Pialec. d. loco n. 47. Attamen dari tantum non debet, quo augeantur & distendant, Conc. Trid. Sess. 25. c. 1. De reformat. Unde D. Ambrosii Officior. can. 3. Melius est, inquit, ut ipse tua subvenias, quibus pudor est ab alio sumptum deposcere, non tamen ut illi ditiores fieri velint ex eo, quod tu conferre potes in opibus.

9. At utrò hodie generali ferè consuetudine receptum videmus, ut Clerici de fructibus beneficiorum suorum validè testentur, etiam ad profanos usus, ubicumque talis consuetudo legitime præscripta est, dummodò fines illius non transgrediantur, & congruentem portionem erogent in pauperes & pios usus. Ratio hujus, quia prohibitio, ne Clerici de talibus bonis testentur, non est juris divini, naturalis, aut gentiis, sed rursus merè positivi, ut proinde contrario jure positivo, nempe contraria consuetudine, tolli possit.

Nec potest dici, talem consuetudinem testandi, in profanos utique usus, tacitè improbari in d. c. Relatum: qui eadem alibi saltem ex parte videtur probari in c. Suscepti De elect. in 6. Vide Covarr. ad d. c. Cum in officiis. Boët. Eponè De jure provent. Ecclesiast. ad c. 1. n. 84. Et seq. Et ad 6. Re-

Relatum num 42. Lessius 2. De iure & iust. c. 19. iudicat. 4. à n 42.

Plane licet in *c. 1. h. t.* prohibeatur Episcopo testari de rebus intuitu Ecclesie quaesitis; & Paulus III. Prælatos adeo fecerit inhabiles, ut e locis quidem piis ultra decimam partem velin qui quocumque titulo velit, omnesque testandi contrarias concessionibus eo reducat, ut refert Pet. Mach in VII. *Decretal. lib. 2. tit. 14. c. 1.* tamen & S. Willbrordum, à quo initia nostræ fidei hæc ergo suscepit, testamentum sine ullius Pontificiæ facultatis mentione condidisse, & se nullius Episc. testamentum eo nomine, quod non habuerit facultatem testandi à summo Pont. in Belgio irritatum scire testatur Zypuz de iura Pont. no vo h. 2. n. 2. Vide Boet. Epocem ad d. c. 1. n. 104 & seqq.

§. VI.

Qui testes in testamento adhiberi possint.

1. Prohibetur mulier testis esse in testamento.
2. Non in codicillis, remissivè.
3. In testamento patris inter Liberos.
4. In testamento tamen ad piam causam rectè adhibetur.
5. Prohibetur & impubes, & servus, & c. item ipse hæres.
6. Non verò legatarii & fideicommissarii singula.
7. Denique prohibentur, quos leges intestabiles esse jubent.

Testes similiter in testamento adhiberi possunt, qui non prohibentur. Prohibetur autem in primis mulier: quæ quidem in iudicio dicere testimonium potest, non vero in testamento. *l. Qui in testamento 20. §. 6. D. Qui testam. fac. poss. & dixi sup. ad Tit. de testib. §. 2. n. 23.* non solum ob iudicii infirmitatem; sic enim à iudicio repellenda esset: sed quia iuris publici, à quo testamenti factio est, commotionem non habet. Præterea testamenta olim calæris comitiis fieri solebant, in quibus mulieres jus suffragii non habebant. Tum etiam propter fraudes, quæ facilius in testamentis, quam in iudiciis, etiam criminalibus, committi possunt. Unde verius viderit, Jure Canonico mulierem ne quidem in testamento, ad causas profanas condito, rectè adhiberi testem.

Jul. Clarus §. Testamentum qu. 55. n. 3.

2. An autem in codicillis testis esse possit dubitatum quoque fuit. verum supra ad *d. Tit. de testibus d. §. 2. num. 22.* respondi, id verius videri, ex quo non reperitur prohibitum, secundum *Gloss in l. fin. in V. cuique Cod. de codicillis.*

3. Docui ibidem, etiam in testamento patris inter liberos admitti testimonium mulieris, *Gloss. in l. Hac consultiissima §. ex imperfecto Cod. De testam. tit. 1.* ut & in testamento militis in acie testantis; quia in his remissa est solemnitas juris civilis, spectaturque solum jus gentium.

4. Sed quid de testamento ad pias causas? Communis opinio mulierem hic quoque admittere videtur, quia & in eo jus gentium spectetur, *c. Cum esses & c. Relatum 11. hoc tit.* Contra tamen urget, quod in *d. c. Relatum* exigantur duo legitimi testes, qualis non est mulier in testamento. Secundò, quod licet in *d. c. Relatum* derogetur solemnitati juris, quoad numerum testium, non tamen reperitur jus civile correctum, quoad habilitatem, ac proinde servandum sit, *l. Sansimus Cod. de appellat.* Tertio, quod mulier non possit esse testis in testamento, ob sexus fragilitatem; quæ ratio hic æque militat, atque in quo vis alio testamento. Quarto, quod si in testamento, in quo septem requiruntur testes, non possit cum aliis adhiberi (quo tamen casu numerus aliorum facile suppleverit ejus fragilitatem, *l. Si quis ex argentarius §. 1. D. de edendo*) multò minus in hoc testamento, in quo minor numerus requiritur.

Nec est par ratio testamenti patris inter liberos: quia ibi causa intestati fovet causam testati, *DD. in d. §. ex imperfecto, Facit textus in l. 1. Cod. de his qui sibi abscribunt in testam. in verbis, Si cum testam. nunt scriptum non esset iustus successor futurus esset.*

6. Nec verum videtur in testamento ad piam causam solum attendi jus gentium, cum ultra numerum duorum testium requiratur etiam præsentia Parochi, quam non exigit jus gentium.

7. Secundo, prohibentur, impubes, servus furiosus, mutus, surdus, prodigus, cui bonis interdictum est; item hæres scriptus, & qui eadem vel testatori ratione patriæ potestatis conjunctus est, *§. in testibus 9. & §. seq. in fin.*

fir. De testam. ord.

6. Jure tamen speciali non denegatur testimonium legatario & fideicommissario singulari, eorumque filiis puberibus, & aliis, in potestate existentibus, §. *Legatariis autem Instr. eod.* quia cum plerumque testibus aliquid relinquatur, ut fideiiores existant & remunerandi causa, non debet destrui testamentum eo, quod ad confirmationem illius factum est. Neque hinc sequitur, eos esse testes in propria causa, saltem principaliter, & non nisi ex consequenti & secundario: de quo *sup. Tit. de testib. §. 2. n. 6.*

7. Terro, prohibentur esse testes, quos improbos inestabilesque vocant, id est quibus leges denegant testamenti factionem, aut testimonii dictionem, l. *Is cui §. ult. D. Qui test. fac. poss.* Cujusmodi sunt damnati ob crimen famosum.

Denique notandum hic est, Edicto Principum nostrorum *anno 1611. art. 19.* cautum esse, ne probationes per testes fiant, tantum in contrahentibus, excedentibus summam trecentorum florenorum, sed & in testamentis, quasi plus dictum quam scriptum appareat. Insuper *art. 12.* requiri, ut non solum scribantur testamenta, sed & subscribantur à testatore & duobus testibus, ad hoc vocatis, si scribere noverint: cujus etiam mentio instrumento inserenda sit à tabelionibus & pastoribus.

§. VII.

De executoribus ultimarum voluntatum.

1. *Executores alii legitimi, alii testamentarii, alii dativi.*
2. *Intra quod tempus executio fieri debeat.*
3. *Nullo existente executoro cogi potest haeres solv. ve legata.*
4. *Episcopi omnium piarum dispositionum sunt executores.*

Explicatio jure testandi, sive disponendi in ultima voluntate superest jus testamenti exequendi sive mandandi executioni supremæ voluntatis elegia judiciaque defunctorum. Igitur executores testamentorum, sive sint haeres ipsi & *Si haeres 7. hoc tit.* sive alii, c. *Tua nobis 17. eod.* sive per testatorem dati (quos testamentarios non malè appellaveris,) sive

à jure constituti, l. *Nulli C. de Episcopis & Clericis* (quos legitimos appellare licet) sive per judicem aut magistratum, quos dativos DD. vocant, l. *Solent iudices §. 1. D. de aliment. & cib. leg.* licet ab initio & re adhuc integra liberum eis sit suscipere officium, tamen eo semel suscepto cogi possunt, vel ab Episcopo suæ diocesis, ejusve Vicario, vel etiam à Principe seculari, ex eo qui ultimam voluntatem defuncti, c. *pen. h. t. juncta Novel. 131. de Ecclesiast. cum cap. 10. & l. Haeres 50. D. de hered. petis.*

2. Idq; intra tēpus à testatore definitum: quod currit non à die facti testamenti vel mortis testatoris, sed à die aditæ hereditatis, l. *Statu liberos 3. §. si quis 11. D. de statu liberis.*

Alioqui nullo tempore à testatore ad exequendum testamentum definito, datur Jure Pontificio anni spatium, eoque elapso, si executores vota defuncti non adimpleverint, sed executionem protaxerint, jus exequendi devolvitur ad Episcopum, c. *Nos quidem 3. d. t. nisi quod ad pia legata dentur sex menses, secundum Panormit ad d. c. Nos quidem.*

3. Quod si nullus etiam testamento executor nominatus sit, potest ipse haeres cogi ab Episcopo censuram Ecclesiasticam, ut explet defuncti voluntatem, & legata solvat: & nisi exequatur, potest ei interdici administratio bonorum defuncti; imò & privari omni commendo, quod ex testamento fuerit consecutus, d. *Si haeres 6 h. t. Auth. Hoc amplius Cod. de fidei. commissis, desumpta ex Novel. 1. c. 1.*

4. Dixi cogendos executores, vel haeres defuncti, si executor nominatus non sit, ab Episcopo, ejusve Vicario, vel Principe; nam Episcopi esse executores ultimarum voluntatum, patet ex d. c. *Nos quidem c. Si haeres c. Tua nobis h. t.* ac statuit novissimè Conc. Trid. *Sess. 22. cap. 8. de reformat.* ut Episcopi, etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegati, in casibus à Jure concessis, omnium piarum dispositionum, tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores. De principe verò seculari, etiam in piis causis, constat ex d. *Novel. 131. de Eccl. titulu c. 10 & 11. & d. l. Haeres 50. D. de hered. petis.* Ita ut hanc rem appareat esse mixti fori; sitque præventioni locus, Sanchez *de matr. lib. 2. Dist. 250. n. 1.* nihilque novi quoad hujusmodi dispositiones Conc. Trid. statuisse videatur.